

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ВІСНИК

Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки

Випуск VI

УМАНЬ
2020

УДК 74.03 (063)
В 80

*Рекомендовано до друку вченою радою
Факультету дошкільної та спеціальної освіти
(протокол №10 від 16 квітня 2020 року)*

Головний редактор: Демченко І. І.

Редакційна колегія: Лемещук М. А., Білан В. А., Калиновська І. С.,
Чередник А. А.

Відповідальний за випуск: Чередник А. А.

В 80 **Вісник** Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (10-11 квітня 2020 р.) / [гол. ред. Демченко І.І.] – Умань: ВПЦ «Візаві», 2020 р. – Вип. VI. – 223 с.

УДК 74.03 (063)

© Уманський державний педагогічний
Університет імені Павла Тичини, 2019

ЗМІСТ

Розділ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

1.	<i>Демченко І.І.</i>	Фундаменталізація професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи в умовах освітньої інклюзії	10
2.	<i>Кульбіда С. В.</i>	Про українську жестову мову	14
3.	<i>Супрун Д. М.</i> <i>Супрун М. О.</i>	Духовна та інклюзивна педагогіка в контексті взаємозбагачення	18
4.	<i>Абдуллаєв С. С.</i>	Научный эксперимент как метод выявления мотивации занятия физическим воспитанием студентов в современном этапе развития общества	21
5.	<i>Бегас Л. Д.</i> <i>Бровченко А.</i>	Основи психологічного та сенсорного розвитку дошкільників із мовленнєвими порушеннями	26
6.	<i>Бегас Л. Д.</i> <i>Куликова Л.</i>	Психофізіологічна готовність розумово відсталих школярів до навчання в школі	29
7.	<i>Бистранівська О. С.</i>	Зарубіжний досвід організації логопедичної допомоги	31
8.	<i>Добрянська Я.</i>	Допомога дітям з аутизмом в Україні та зарубіжних країнах	33
9.	<i>Іванова С. Л.</i>	Формування шанобливого ставлення до дорослих у дітей дошкільного віку засобами казкотерапії	35
10.	<i>Калиновська І. С.</i>	Психологічна готовність майбутніх практичних психологів до виконання професійних обов'язків	38
11.	<i>Колісник Л. В.</i> <i>Рибаконь О. А.</i>	Діагностика обдарованості з точки зору інклюзивного підходу	41
12.	<i>Котлова Л. О.</i> <i>Тичина І. М.</i>	Теоретичні основи інклюзивної освіти в сучасних умовах	45
13.	<i>Куцоланська А. М.</i>	Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти	46
14.	<i>Литвин Т. Ю.</i> <i>П'ясецька Н. А.</i>	Формування емоційного реагування у дошкільників з порушеннями у розвитку	49
15.	<i>Любченко І. І.</i> <i>Борійчук Я. В.</i>	Актуальні проблеми розвитку інклюзивної освіти в Україні	52
16.	<i>Панчук Є. С.</i>	Особливості прояву та засоби формування моральної самосвідомості розумово відсталих підлітків	54

17.	<i>Підлипняк І. Ю.</i>	Особливості логіко-математичного розвитку дітей з вадами мовлення	56
18.	<i>Русол Н. Ф.</i>	Формування інтелектуальних здібностей молодших школярів невід'ємний процес від творчого розвитку особистості у процесі гри	60
19.	<i>Рябошанка О. В.</i>	Застосування педагогічної спадщини В. Сухомлинського у роботі із дітьми з мовленнєвими порушеннями	62
20.	<i>Троян С. О.</i>	Можливості інформаційно-комунікаційних технологій у підтримці інклюзивного навчання	64
21.	<i>Щур Ю. Б.</i>	Сучасні тенденції та модернізація розвитку інклюзивної освіти в умовах ЗДО та ЗЗСО	68

Розділ II. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ТА КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

1.	<i>Кобильченко В. В.</i> <i>Омельченко І. М.</i>	Теоретико-методологічна криза концептуальної бази спеціальної психології	71
2.	<i>Косович О. В.</i>	Соціально-педагогічні аспекти інклюзивного освітнього процесу	74
3.	<i>Арляпова Н. М.</i>	Дидактичні ігри, як засіб сенсорного виховання розумово-відсталих дошкільників	78
4.	<i>Бабій І. В.</i>	Ізотерапія у роботі гувернера-дефектолога	80
5.	<i>Білан В. А.</i>	Проблеми сімей, що виховують дітей з особливими освітніми потребами	82
6.	<i>Голуб Н. П.</i> <i>Семенчук І. Б.</i>	Використання прийомів мнемотехніки у мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку	84
7.	<i>Гоцар Д. В.</i>	Особливості міжособистісних стосунків у сім'ях дітей з інтелектуальними порушеннями	87
8.	<i>Дука Т. М.</i>	Інклюзивна освіта – крок до забезпечення повної реалізації прав дітей з особливими потребами на якісну освіту	89
9.	<i>Калашник С. В.</i>	Кінезіологічне тейпування для дітей з порушенням опорно-рухового апарату (ОРА)	92

10.	<i>Кирилюк О. Г.</i>	Особливість казкотерапії як засобу корекції у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС)	94
11.	<i>Колісник Л. В.</i>	Технологія індивідуальної корекційної роботи з агресивними дітьми і підлітками	95
12.	<i>Колісник Л. В.</i> <i>Бондаренко К. Р.</i>	Вплив дельфінотерапії на розвиток та здоров'я сонячних дітей	100
13.	<i>Лісогурська Т. І.</i>	Формування політики раннього втручання, як комплексної система послуг	103
14.	<i>Мельникова О. М.</i>	Медіація як превентивний засіб вирішення конфліктних ситуацій в інклюзивному середовищі закладу освіти	106
15.	<i>Мельник В. Я.</i> <i>Чередник А. А.</i>	Формування соціально-побутових навичок у дітей з розумовою відсталістю	108
16.	<i>Нестройна О. О.</i> <i>Чередник А. А.</i>	Фізична реабілітація дітей з вадами розумового розвитку в умовах інклюзивного навчання	110
17.	<i>Семчук Б. І.</i>	Підготовка майбутніх вихователів дошкільної освіти в сучасному інформаційному суспільстві	113
18.	<i>Чередник А. А.</i>	Підготовки майбутніх учителів-реабілітологів до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів з психофізичними порушеннями	116
19.	<i>Чернишова О. В.</i>	Моделювання як метод спільної навчальної діяльності вчителя і дітей з особливими освітніми потребами	118
20.	<i>Шевченко-Запаренко О. С.</i>	Духовна культура як складова сучасної системи виховання студентів університету	121

**Розділ III. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД
НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНТЕГРОВАНОМУ ТА
ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

1.	<i>Іщенко Л. В.</i>	Педагогічні умови розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку з вадами мови	123
2.	<i>Бегас Л. Д.</i> <i>Головка А. Ю.</i>	Застосування ритмічної виразності із заїкуватими дітьми молодшого шкільного віку	125

3.	<i>Гинга С. І.</i>	Особливості процесу формування самостійності учнів початкових класів шкіл-інтернатів	127
4.	<i>Головіна І. В.</i>	Особливості проектної діяльності в роботі з молодшими школярами з особливими освітніми потребами	129
5.	<i>Карнаух Л. П.</i>	Особливості формування пізнавальних процесів і самооцінки дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку	132
6.	<i>Козлова В. А.</i>	Формування моральних стосунків молодших школярів в інклюзивному освітньому просторі	134
7.	<i>Колісник О. В.</i> <i>Лемещук М. А.</i>	Розвиваючі ігри в логопедичній роботі з дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення	139
8.	<i>Кравчук Н. П.</i>	Психологічні аспекти виникнення та подолання бар'єрів спілкування	141
9.	<i>Лемещук М. А.</i>	Гра, як основий вид навчальної діяльності дітей з загальним недорозвиненням мовлення	144
10.	<i>Лук'яненко Д. О.</i> <i>Лемещук М. А.</i>	Особливості виховання дітей з порушеннями мовлення у сім'ї	147
11.	<i>Любченко І. І.</i> <i>Мудрак А. А.</i> <i>Шклярук С. М.</i>	Предмет і завдання корекційної педагогіки, та її зв'язок з іншими науками.	150
12.	<i>Малинович Л. М.</i>	Сучасні виклики щодо забезпечення ефективної профорієнтації осіб з порушеннями слуху	152
13.	<i>Музика Л. А.</i>	Профілактика порушень мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку	154
14.	<i>Цехмейстер Г. В.</i> <i>Лемещук М. А.</i>	Особливості ігрової діяльності дошкільників із загальним недорозвитком мовлення	156
15.	<i>Черненко Л.</i>	Роль дрібної моторики рук в розвитку дитини з особливими потребами	158
16.	<i>Черніченко Л. А.</i>	Особливості психологічної готовності у професійній підготовці фахівців	160
17.	<i>Чухнюк О. В.</i>	Сім'я та її вплив на формування особливості дітей дошкільного віку	163
18.	<i>Ясніцька М. В.</i>	Призначення лікувальної фізкультури в житті дітей з порушенням опорно-рухового апарату в умовах інклюзивно-ресурсного центру	164

**Розділ IV. ПЕРЕДОВИЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД
НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ
«НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»**

1.	<i>Малишевська І. А.</i>	Гуманістичні засади професійної співпраці в умовах інклюзивної освіти	167
2.	<i>Авраменко О. О.</i>	Особливості виховного впливу на особистість дітей із синдромом раннього дитячого аутизму	169
3.	<i>Бевзюк М. С.</i>	Визначення педагогічних умов підготовки майбутніх вчителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання	171
4.	<i>Гончаренко А. М. Дятленко Н. М.</i>	Інклюзивні групи закладів дошкільної освіти очима вихователів	174
5.	<i>Дудник Н. А.</i>	Аспекти інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти	178
6.	<i>Журавко Т. В.</i>	Розвиток пізнавальної діяльності дітей із особливими освітніми потребами (дітей із затримкою психічного розвитку), засобами використання нетрадиційних технік малювання	182
7.	<i>Каліневич М. А.</i>	Роль асистента вчителя в педагогічному супроводі дитини з особливими освітніми потребами	184
8.	<i>Куций В. В.</i>	Наукові підходи багатовимірності поняття здоров'я	186
9.	<i>Левицький В. Е.</i>	Окремі аспекти виникнення зв'язку між темпераментом та шкільною адаптацією учнів молодшого шкільного віку	189
10.	<i>Лінейко В. Ф.</i>	Формування мовленевих компетентностей в учнів зі спеціальними потребами на уроках історії	192
11.	<i>Мельник В. Я.</i>	Використання інформаційно-комунікаційних технологій в роботі вчителя-логопеда	194
12.	<i>Портницька Н. Ф. Загурська І. С. Тичина І. М.</i>	Сприймання дітей з особливими освітніми потребами педагогічними працівниками: теоретичний огляд	197

13.	<i>Сендик В. Р.</i>	Фахова консультативна допомога батькам, які виховують дітей з інвалідністю в умовах Нової української школи	201
14.	<i>Смовженко Л. Г.</i>	Основні види контролю при навчанні іноземним мовам у ЗВО	203
15.	<i>Смолянко Ю. М.</i>	Підготовка майбутніх вихователів до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти	209
16.	<i>Томчук С. С.</i>	Проблематика інклюзивної освіти в умовах опорного закладу	211
17.	<i>Трофайла Н. Д.</i>	Проблеми інклюзивної освіти в умовах сучасної школи	213
18.	<i>Хрипун Д. М. Антонова А. О.</i>	Формування усного мовлення у дітей з порушеннями слуху у процесі гри	215
19.	<i>Хрипун Д. М. Ляшенко О. Є.</i>	Розвиток мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення за допомогою казкотерапії	217
20.	<i>Хрипун Д. М. Макарова Л. С.</i>	Використання мнемотехніки у корекційній роботі з дітьми з загальним недорозвитком мовлення	219
21.	<i>Хрипун Д. М. Чеботар О. В.</i>	Особливості корекції мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення за допомогою гри	221

в них моральних знань, етичних поглядів та переконань (О. Белкін, Т. Саксонова, Н. Тарасенко, А. Капустін, Л. Шамко та ін.), активної життєвої позиції дитини (Т. Пороцька), довільної моральної поведінки, свідомої дисципліни, навичок і звичок суспільної поведінки (О. Белкін, М. Буфетов, О. Гаврилов). Виховання моральних норм у розумово відсталих підлітків найефективніше відбувається у процесі систематично організованої індивідуальної, позакласної, спільної та колективної практичної діяльності.

Отже, вирішальну роль у розвитку психіки аномальних підлітків відіграє спеціальне навчання і виховання. Тому для правильного вибору засобів педагогічного впливу й побудови системи корекційного виховання педагог повинен добре знати особливості структури дефекту, розрізняти прояви, пов'язані з первинним порушенням і вторинними відхиленнями.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 3. – С. 5.
2. Бондар В. І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності / В. І. Бондар. – К. : Рад. шк., 1988. – 129 с.

Підліпняк І. Ю.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини **ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ВАДАМИ МОВЛЕННЯ**

На сучасному етапі розвитку України як демократичної держави, одним з пріоритетних напрямів дошкільної освіти є сенсорно-пізнавальний розвиток, однією з складових якого є математична діяльність. Математична діяльність в сучасних програмах дошкільного виховання представлена в двох аспектах – обстеження предметних фактів та явищ і формування системи логіко-пізнавальних дій. На думку Л. Баряєвої, математичний розвиток дітей дошкільного віку розуміється як якісні зміни у формах їх пізнавальної активності, що відбуваються завдяки формуванню елементарних математичних уявлень та пов'язаних з ними логічних операцій.

Підготовка дитини до життя вимагає навичок логічного мислення, використання набутих знань умінь і навичок. Для дитини важливо не просто накопичувати знання, але вчитися самостійно і нестандартно міркувати, обґрунтовувати свою точку зору, самостійно приймати рішення, вирішувати завдання з багатьма варіантами розв'язання. Формування елементарних математичних уявлень в дошкільному віці є важливою умовою розумового розвитку дитини, оскільки саме під час засвоєння математичних уявлень у дитини формуються найпростіші способи розумової діяльності.

Порушення мовлення, значно звужуючи можливості набуття дитиною сенсорного досвіду, викликаючи цілий ряд особливостей психічного розвитку, знижує пізнавальну активність дитини, що негативно впливає у тому числі й на

засвоєння математичних понять. Саме тому, процес формування елементарних математичних уявлень у дошкільника з вадами мовлення вимагає спеціальної організації, застосування принципів, методів, спеціальних педагогічних технологій роботи, спрямованих на корекцію пізнавальних процесів та збагачення сенсорного досвіду дитини.

Зміст навчання елементарних математичних уявлень дошкільників, а саме формування кількісних оцінок певних величин, знань про числа і лічбу, геометричні фігури, поділ цілого на частини, вирішує важливе завдання накопичення у дошкільнят знань про навколишню дійсність, формування навичок кількісної та просторової орієнтації. Всі ці завдання набувають корекційної спрямованості у випадку збідненого мовленнєвого розвитку дитини.

Осмислення кількісних відношень виступає важливим компонентом пізнання людиною об'єктивної дійсності взагалі. Вже в дошкільному віці дитина відчуває необхідність оперувати елементарними кількісними відношеннями і поняттями в ігровій, образотворчій та трудовій діяльності, в побуті. Це підкреслює доцільність формування знань про кількісні, просторові та часові відношення вже у дошкільному дитинстві. Крім того, пізнання кількісних відношень стимулює розвиток мислення дошкільників, інтенсифікує розумовий розвиток та пізнавальну активність, розширюючи коло знань про дійсність, що особливо важливо для дитини з порушенням мовлення.

Формування елементарних математичних уявлень дошкільників є невід'ємною частиною розумового та інтелектуального розвитку дитини, її пізнавальної цікавості, оволодіння логічними операціями (порівняння, узагальнення, класифікація). Математика вносить величезний вклад в розвиток логічного мислення, у виховання таких важливих якостей мислення, як критичність і узагальненість, формування здатності до аналізу та синтезу, уміння передбачити та сформулювати логічно обґрунтовану гіпотезу. Розвиток математичних уявлень у дитини відбувається як мимоволі у повсякденному житті, перш за все через спілкування та сумісну діяльність з дорослими та однолітками, не усвідомлюючи вона включається в прості математичні дії. А також шляхом цілеспрямованого навчання на заняттях з формування елементарних математичних уявлень. Особливої уваги, в розвитку математичної діяльності, потребують діти з порушеннями мовлення.

Мовлення людини є вищою психічною функцією, яка разом з іншими складовими психічного розвитку утворює взаємозалежну, взаємопов'язану складну функціональну систему. Усі психічні процеси дитини, розвиваються з прямою участю мовлення (Г. Трошина, О. Лурія та ін.). Ґрунтуючись на дослідженнях Л. Виготського, в яких розкривається складна структура аномального розвитку дитини, згідно з якою «...дефект будь-якого аналізатора або інтелектуальний дефект не зумовлює ізолюваного виключення якоїсь однієї функції, а призводить до низки відхилень...», правомірно говорити про особливості пізнавальної діяльності у дітей з вадами мовлення. Найхарактернішою особливістю мислення є його зв'язок із мовленням. Мислення без мовлення не можливе, оскільки у мові втілюються думки. Логічні

операції, такі як аналіз, абстрагування, порівняння, узагальнення, класифікація є невід'ємною складовою формування, як лексико-граматичного ладу мовлення, так і елементарних математичних уявлень.

Діти з порушенням мовлення можуть аналізувати об'єкти під час безпосереднього сприймання та маніпулювання ними. Проте кількість ознак, які діти здатні виокремлювати у конкретному об'єкті, менша, ніж, та, що вирізняють їхні ровесники з нормальним розвитком. Розв'язуючи наочно-образні завдання, що полягають у знаходженні тотожних зображень, діти часто не враховують малопомітні деталі малюнків, особливо важко їм визначити тотожні ознаки, якщо потрібно врахувати декілька властивостей, або взаємне розміщення кількох елементів малюнка. Дітям складно орієнтуватися у просторовому розташуванні деталей. За характером виконання завдань, що полягає в аналізі конкретного об'єкта, діти з порушенням мовлення значно відрізняються між собою. Їм притаманне хаотичне, без будь-якого плану виконання завдання. Починають виконувати завдання не дослухавши інструкцію, не спроможні самостійно розповідати, відповідають тільки на послідовно поставлені запитання. Властиве недостатнє мовленнєве опосередкування аналізу.

Абстрагування є специфічною формою аналізу, сутність якої полягає у вирізненні та відокремленні суттєвого від несуттєвого. Вирізняють два рівня абстракції: елементарний (перцептивний) і понятійний. У молодших школярів з порушеннями мовлення упродовж усього навчання у початковій школі переважає ізолювальна абстракція, яка є непродуктивною. Зі значними труднощами вони вирізняють загальні ознаки, утруднюються в абстрагуванні однієї ознаки і свідомому її протиставленні іншим. Усе це ускладнює диференціацію диференціальних величин, і негативно впливає на засвоєння знань.

Логічна операція порівняння охоплює операцію аналізу, який здійснюється шляхом синтезу й спричинює узагальнення, новий синтез. Порівняння відбувається у формі зіставлення і протиставлення. Слід зазначити, що усвідомлення подібності у дитини з'являється пізніше, ніж усвідомлення відмінності. У процесі порівняння на наочному матеріалі у дошкільників з порушеннями мовлення переважає по елементний характер порівняння, але здійснюється безсистемно, шляхом часткового аналізу, що зумовлює нерозуміння сутності об'єкта (Л. Андрусишина). Такий спосіб порівняння залишається й у більшості молодших школярів. Застосування у процесі порівняння по елементного способу спричинює нерозуміння сутності зображеного, нездатність вирізнити подібне із сукупності ознак об'єкта, порівнювати у певній системі.

Сутність операції узагальнення - виокремлення загальних ознак у кожного із заданих об'єктів та об'єднанні останніх за виділеними ознаками. У більшості дітей з мовленнєвими порушеннями узагальнення на наочному матеріалі характеризується виділенням утилітарних ознак, що зумовлено частковим аналізом, за якого діти виокремлюють лише одну, несуттєву ознаку. За даними К. Некрасової, це характерно для більш ранніх етапів розвитку узагальнення.

Такий спосіб узагальнення зберігається до третього класу, на відміну від дітей з нормальним мовленнєвим розвитком. Спостерігається узагальнення на рівні виокремлення спільної функціональної ознаки об'єктів, що добре відома їм з практичного досвіду. Можуть замінювати узагальнювальне слово назвою одного з предметів, представлених у групі, яке вони використовують у множині. Спостерігається неадекватне використання узагальнювального терміну. Діти різних вікових груп, вирізняють предмет, а потім зіставляють його з одним окремим предметом, а не групою.

Розкриття сутності загальних властивостей і зв'язків об'єктивної дійсності шляхом узагальнення та віднесення до відповідних груп, класів, відбувається під час класифікації, здійснення якої пов'язано з процесом розумових дій аналізу, порівняння, узагальнення, дедукції. Психологічний механізм класифікації полягає у виокремленні й віднесенні суттєвих ознак одиничного об'єкта до відповідного загального (групи, класу, виду, роду і т.д.) й установленні зв'язків між ними. (М. Дяченко, Г. Костюк). Класифікація дітей з порушенням мовлення відрізняється поліморфністю образних принципів узагальнення, унаслідок чого кількість угруповань сягає 8-9, на відміну, помилкових 5-6 груп у дітей з нормальним мовленнєвим розвитком (Л. Андрусишина). Дошкільники з порушеннями мовлення класифікують представлені об'єкти за такими ознаками: видовими, формою, кольором, подібністю зовнішніх ознак, ситуативним об'єднанням предметів, способом пересування об'єктів. Деякі збільшують кількість угруповань у зв'язку з переходом із одного принципу класифікації на інший.

Розглянуті особливості логічно-математичного розвитку дітей з порушеннями мовлення свідчать, що в основі формування мовленнєвої діяльності та елементарних математичних уявлень, знаходяться одні ті ж самі психічні процеси і мислительні дії. Тому, заняття з формування логіко-математичного розвитку доцільно інтегрувати з логопедичними заняттями.

Список використаних джерел:

1. Іщенко Л. В. Спеціальна методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / Л. В. Іщенко. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2016. – 84 с.
2. Сак Т.В. Особлива дитина: Від народження до 6 років: Поради батькам. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 144 с.
3. Спеціальна методика навчання елементарних математичних уявлень дошкільників з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник / уклад.: І. Ю. Підлипняк, Г. М. Чирва. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. – 168 с.